

A KÉPREGÉNY A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR SAJTÓBAN

SZOMBATHY BÁLINT

Nálunk most jött el a képregénnyel való foglalkozás divatja: hozzáértők és avatatlanok egyaránt írnak róla. Talán közelsége, hozzáférhetősége miatt érzi magáénak mindenki ezt a tömegméretű kommunikációs eszközt. S ezzel egyidejűleg szinte mindenki szakembernek tekint magát e műfaj meg- és elítélésében. Pedig a képregény kérdéseivel foglalkozó elméleti munkák nem is olyan régóta, alig két-három éve jelennek meg rendszeresen Jugoszláviában. Képregényt azonban közöl minden napi- és számos hetilap, havonta megjelenő magazin, nem beszélve az eltérő profilú képregényfüzetek áradatáról, melyekkel a kiadók — minden korú és képzettségű olvasónak szánva — elhalmozták a piacot.

A képregénnyel foglalkozó felfedező írások és mellébeszélések mellett azonban senki sem tett kísérletet arra, hogy elmélyültebben tanulmányozza az országban vagy szűkebb környezetünkben megjelenő képregények eredetét, műfaji szerkezetét. Kevés szó esik a sajtó embereinek, az újságok és egyéb kiadványok szerkesztőinek felelősségéről, annak ellenére, hogy főleg tőlük függ a naponta megjelenő képregények minősége, formai-tartalmi színvonala. Van jó és rossz képregény, s ha a rosszból kapunk többet — mindig ez a valószínűbb —, a műfajról alkotott ítéletünket is gyakran ennek alapján általánosítjuk.

Ezért vállalkoztunk arra, hogy összeírjuk az elmúlt tíz évben a jugoszláviai magyar sajtóban megjelent képregényeket, és hogy a címszavak segítségével, akár nagy vonalakban is, képet alkossunk jellegükről, viszonylagos értékükről. Ennek az időbeli elhatárolásnak egyik fogyatékosága, hogy nem írhattuk össze a valamikori *Bukis*ban, a „7—77 évesek lapjában” megjelent munkákat, melyek-

nek nagy része világviszonylatban is a műfaj legjobb darabjai közé tartozik. Egy későbbi, a múltba mélyebbre hatoló felmérés pótolhatja majd ezt a mulasztást is.

Vizsgálódásunk első szempontja kultúránk természete, jellege és hagyománya lehet. Ennek alapján tűnik fel azonnal, hogy a nálunk közölt képregényeknek legalább nyolcvan százaléka irodalmi forrásokra támaszkodik. Irodalomközpontú művelődésünk ezt a nem irodalmi kifejezési eszközt is a saját képére tudta formálni. Megnyilatkozik ez a közölt képregények megválasztásában és megrendelésében is; forrásként pedig, nemegyszer, kétes nevű írók munkái szolgálnak (pl. Rejtő Jenő). Ez is annak a jele, hogy a képregény-nyel manipuláló emberek nem tulajdonítanak ennek a közléseszköznek a pusztá szórakoztatáson túlmenő, összetettebb szerepet, s ez összefüggésben van azzal a téves nézettel is, mely a képregényt nálunk jó időre eredeti funkciója alá süllyesztette. Mert az irodalmi művek rajzadaptációja nem azonos filmre vagy színpadra való átírással. Az ilyen adaptálás rendszerint a várt eredmény hatásának ellenkezőjét hozza, ugyanis a nagyobb szellemi megerőltetésre nem vállalkozó olvasó ily módon gyakran a forrásműként szolgáló regény, elbeszélés vagy más irodalmi mű művészi szempontból sekély, szegényes, csonkított változatát kapja csak kézhez. Meg kell mondanunk, hogy ez a jelenség nálunk főleg a *Képes Ifjúság* hasábjain jutott kifejezésre. Az »irodalmi« képregény behozatali forrása pedig Magyarország, ahol a képregénynek se hagyománya, se kiemelkedő teljesítménye nincs. Az innen behozott képregények az irodalmi bőbeszédűség és a grafikai felszínesség szerencsétlen keverékei csupán. Az irodalmi tényező túltengésének köszönve egy-egy négyzetben gyakran nagyobb helyet tölt be a szöveget tartalmazó felhőcske, mint maga a rajz. Ha figyelembe vesszük, hogy Magyarországon tavaly jelent meg az első képregénnyel — annak is inkább törté-

netével, mint elméletével — foglalkozó munka, akkor nem is kell tovább feszegetnünk ezt a kérdést.

Nálunk az »irodalmi« képregény közlésében a fiatalok hetilapja vezet, nem pedig a *Jó Pajtás*, melynek koncepciója, olvasóinak kora és érdeklődése ezt némiképp indokoltta is tehetné. A *Jó Pajtás* ma már átlag számonként négy—öt, nagyobbrészt színes képregényt közöl, és az itt megjelent alkotások tartalmi színvonala a vártnál magasabb, a válogatás pedig tudatosabb. A *Jó Pajtás* repertoárja megítélésünk szerint a lap jellegéből következően a leghitelesebb. Ez a közölt képregények listájából ki is derül. Itt elsősorban a didaktikai, edukatív elvek érvényesülnek, a szórakoztatóak gyakran másodlagos szerepet töltenek be. Ahelyett, hogy ifjúsági hetilapunk ezt a vezérelvet saját funkciójához igazítaná és a műfaj nyelvezetének kérdéseit, magát a médiumot »kezdené ki«, a múltban megelégedett a középszerű, senkinek sem ártó, de nem is használó, teljesen távlatatlan sorozatok közlésével.

A *Magyar Képes Újság* képregényeivel is hasonló a helyzet. Azonban a lap rendeltetését tartva szem előtt, megállapíthatjuk, hogy mindez a megengedett határokon belül mozog, és talán azt is hozzátehetnénk, hogy itt az ifjúsági hetilapban közölt képregények nagyobb megértésre találhatnának. Jellemző, hogy ezekben a sajtótermékekben egyetlen hős sem vetette meg a lábát huzamosabb időre. Körültekintő tervek híján minden a kínálat-kereslet, a rögtönzés elvén nyugszik. Az már szinte másodlagos kérdés, hogy milyen hatással van ez a repertoár a vizuális kultúra fejlesztésére, valamint a tehetséges rajzoló világképeinek, nézeteinek kialakulására. Tíz év alatt csupán négy vajdasági rajzoló neve bukkan fel a meglehetősen hosszú jegyzékben! Baj van a válogatással, a megrendeléssel. Ezekhez az igényekhez viszont a rajzolóknak, az érvényesülés érdekében, mindig alkalmazkodniuk kell. Ahelyett, hogy külföldről hozzuk be a képregénynek csúfolt rajzszalagokat, a saját tehetségeink-

nek nyújtandó anyagi áldozat és türelem néhány év alatt többszörösen megtérülne. Fontos azonban lehetővé tenni, hogy az induló rajzolók szakíthassanak a képregényírás mostani hagyományával, a sztereotip megoldásokkal, még a piac követelményeinek a határain belül is. Egyetlen piac, még a »fejlett« nyugati sincs olyan erős, hogy a szellemi törekvéseket visszahozhatatlanul a maga képére formálhassa.

Napilapunk, a *Magyar Szó* hasábjain immár tizennyolc, illetve tizenhat éve van jelen Alex Raymond Rip Kirbyje és Flash Gordonja, a sztripterodalom két, világot bejárt remeke. Ezzel a *Magyar Szó* maradéktalanul eleget tesz a napilapok történetének kezdetén kialakult követelménynek; ugyanis a két, leginkább három képből álló rajzszalag napi közlése szoros összefüggésben van az európai, de főleg az amerikai sajtó történetével és hagyományával. A napi sajtó indulása idején ez a médium vont a lap köré az olvasókat, és ezzel növelte a példányszámot is. Ma már megváltoztak a körülmények, a közlés méretének és módjának a szokását azonban az elmúlt idő sem tudta átalakítani. Kár, hogy a *Magyar Szó*ban egyszer sem jelent meg kimerítőbb tájékoztatás, mely a sorozatokkal elemző módon foglalkozott volna, rámutatva azoknak ideológiai hátterére és vetületére.

A képregény autonomitásának és elismerésének érdekében folyóirataink jóformán semmit sem tettek. Pedig itt mutatkozik elegendő tér nagyobb lélegzetű munkák, esetleg fordítások, tanulmányoszerű »bevezetések« közlésére. Nem számítva az *Új Symposion* néhány számát, vidékünkön még híre sincs azoknak a korszerű törekvéseknek, melyek a képregényt a legújabb szellemi-művészeti irányzatok legitim kifejezőeszközeként próbálják értelmezni, kibővítve ezzel a klasszikus képregény határait. Ez a törekvés csupán Slavko Matković szabadkai költő és képzőművész tevékenységében mutatkozik meg, aki egyaránt foglalkozik ennek a médiumnak mind elméleti, mind gyakorlati felújításával és átépítésével.

Főleg azokkal a nézetekkel kell számolnunk, melyek a képregényt marginális jelenségként fogják fel. Szakítanunk kell azzal a téves nézettel is, hogy a képregény a párbeszédre, egyáltalán a verbális elemek túlsúlyára épül, mondván, ahol nincs párbeszéd, ott cselekvés sincs. René Clair szavaival élve a hangos film meghonosodásának idején az a veszély fenyegetett, hogy a beszéd, a szöveg magát a médiumot semmisíti meg. Ez nem következett be, bár hát-

ráltatta a vizuális nyelv rohamosabb fejlődését. A technika, a módszer adva van, tőlünk függ, milyen célokra használjuk fel. Anélkül, hogy misztifikálnánk vagy a sárba taposnánk.

FÜGGELÉK

*A jugoszláviai magyar sajtóban megjelent képregények
1966—1975 között*

JÓ PAJTÁS

1. *Tarna, a vadon fia*, különböző epizódok, 1966—1967
2. Jules Verne: *Grant kapitány gyermekei*, 1967
3. *Tarzan, a vadon fia*, 1976
4. *Párbaj a hómezőn*, 1967—1968
5. *Pif, a harapós kutya*, különböző epizódok, 1967—1968—1969
6. *Robot Karcsi kalandjai*, különböző epizódok, 1967—1968—1969—1970—1971—1972—1973—1974—1975
7. Wood Lore: *A természet titkai*, 1968
8. *Törhetetlenek*, írta M. Habul, rajzolta I. Koljanin, 1968
9. *Sárkányok földjén*, 1969
10. *Sanyi és csodaképe*, 1969—(…)—1971
11. *Pifu (Csibi-puhil!)*, különböző epizódok, 1969—1970—1971—1972—1973—1974—1975
12. *A tudomány új útjai¹*, ciklus, 1970—1971—1972—1973—1974 (az epizódok címeit lásd a lábjegyzetben)

¹ *A tudomány új útjai* című ciklus keretében a következő ismeretterjesztő munkák jelentek meg: Villanytelep a Holdon; DDT — a kétlú kard; Mindenütt egyforma az élet; A gyilkos Nap; Küzdelem a fejfájás ellen; Víz nélkül él a kardszarvú antilop; Expedíció az Erosra; Az első dolgozó emberek; A főka titokzatos tulajdonságai; A vércsere megkönnyíti a szervátültetést; Jelzések az X csillagról; A mikróbák mindenütt jelen vannak; Mentőcsónak az űrhajósok számára; Táplálék — algákból; Elektronikus vérvizsgálat; A madarak vándorlásának titka; Küzdelem a láрма ellen; A dinoszauruszok halála; „Bőr-raktár”; A Mars holdjai; Lát-nak a vakok! Űrutazás a Földön; A haladás egyik kulcsa; Az időjárás és az egészség; A denévértől is tanul az ember; Milyen messze van a Hold?; Tetszés szerinti éghajlat; Gvémántor talál az ember; A légkör elektronikus szennyeződése; Úszó világűrsek; Ki a Naprendszerből!; A bőbeszédű delfinek; Ellenségből jóbarát; A hőmérséklet egyensúlya; A radioaktivitás következményei; Hívatlan vendégek; Az óceánok titkai; A földi élet keletkezésének titka; A jég alatt kutatnak olaj után; Utcák a háztetőkön; A DDT mellett vagy ellene?; A tengeri beregség; Meleg éghajlata volt a Déli-sarknak; Onmagukat semmisztik meg a kártevők; A Föld légkörének eredete; A fejlődés bizonyítéka; Teljes biztonság az utakon?; Szűnyögveszély; Halál-sugár?; A magok tudománya; Ausztráliai antigén; Madárveszély; A biológiaóra; Az aszpirin titka; A rák fölismerése a radioaktivitás segítségével; A fajok fenntartása az állatok háziasítása útján; Atomrakéták ellen — aszfalt; Az atomüzemű szív; Űrtaxi; A vérpótló; Az ösök érényei; Közlekedés a jövőben; Az ember testének légköre; Pusztuló növényvilág; Az atomrombolás; Automatikus vezérlésű hajók; Az ember és az idő; A rák nyomában; Gvárok a Holdon; Az érzékeny emlősök elterjedése; Higany a vízben, a talajban, a táplálékban, az emberben; A higany és az ember; Miért haltak ki az óriáshüllők; Molekulák a világűrben; Küzdelem a zaj ellen; Üzenetek a világűrből; Veszélyben a Föld ózonrétege; Az elektronika és az úságok; A rádiócsillarszáz születése; Az alvás titka; A fálnak is füle van; A titokzatos részecskék; A XXI. század üzemanyaga; a hidrogén; Fellebben a fátvól a Venusról; A foglulv éített Hold; A világűri hintahajó; Vihar a Napon; Az élet építőelemei; Az első csillag-bolygó?; Az akupunktúra titka; A mérgező ólom; Védelem az ólommérgezésről; Veszélyes-e az ózon? Biológiai harc a malária ellen; Oszregi atomreaktor; A hízás problémái; A gépi fordítás; A vulkánok; A Föld belseje; Van-e élet más bolygókon; Titokzatos tengerfenék.

13. *Varjú Jancsi*, különböző epizódok, 1971—1972—1973—1974—1975
14. *Kinga, a vadon lánya és az elveszett gyermekek*, különböző epizódok, 1971—1972—1973
15. *A koppányi aga testamentuma*, Fekete István regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1971
16. *Tóni vadászkalandjai; Tóni, az esőcsináló*, írta és rajzolta Fujkin István*, 1972
17. *A Venus titka*, Lem regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1972
18. *Toldi*, Arany János elbeszélő költeménye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Korcsmáros Pál, 1972—1973
19. *Bolond Istók*, Petőfi Sándor elbeszélő költeménye után rajzolta Barta József, 1973
20. *Csodálatos Csini kalandjai*, 1973—1974
21. *Monte Christo grófja*, Dumas regénye nyomán rajzolta Korcsmáros Pál, 1973—1974
22. *Vuk*, Fekete István regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Dargay Attila, 1974—1975
23. *Négy ál-télapó keres egy igazit*, szöveg: Jódal Rózsa, rajz: Szeles Károly*, 1974
24. *Nikola Tesla*, 1975
25. *Walter titkos küldetése*, rajzolta Ahmet Muminović, 1975
26. *Szalonta falai*, Móra Ferenc elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Dargay Attila, 1975
27. *Az aranybogár*, Edgar Allan Poe elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1975
28. *A dzsungel könyve*, Kipling regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Dargay Attila, 1975
29. *A jugoszláv népfelzabardító háború sorsdöntő eseményei*, ciklus, 1975
30. *Tibi és társai*, írta Jódal Rózsa, rajzolta Hübsch Tristan*, 1975

KÉPES IFJÚSÁG

1. *A három testőr és Perit*, . . . , 1966
2. *Észak Dél ellen*, Jules Verne regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1967
3. *Ben Casey*, by Neal Adams, 1967
4. *A beszélő köntös*, Mikszáth Kálmán elbeszélése nyomán, . . . , 1968
5. *A varázstital*, Dandet novellája nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Gugi Sándor, 1968—1969
6. *A négylábú bomba*, Henry Lawson novellája nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1970
7. *Szegény Mahomed*, írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Gugi Sándor, 1970
8. *Háry János*, Garay János nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1970
9. *Egy hírhedt kalandor a XVII. századból*, Jókai Mór regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Zórád Ernő, 1970

10. *Pipacs, a fenegyerek*, Rejtő Jenő regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Gugi Sándor, 1970
11. *A Canterville-i kísértet*, Oscar Wilde elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Jankovics Marcell, 1971
12. *A vád tanúja*, Agatha Christie elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Zórád Ernő, 1971
13. *Állati üzlet*, S. T. White elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Korcsmáros Pál, 1971
14. *Hajtóvadászat*, Lem nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Jankovics Ferenc, 1971
15. *A csillagegér*, Frederic Brown elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Dargay Attila, 1971
16. *Tarzán visszatér*, írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sajdik Ferenc, 1971
17. *Hayloft Ezékiel tüneményes pályafutása*, Leacock humoreszkje nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sajdik Ferenc, 1971
18. *A törökfejes kopja*, Kolozsvári Grandpierre Emil regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Zórád Ernő, 1971
19. *A Sirius akció*, Sejjin regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1972
20. *A helység kalapácsa*, Petőfi hőskölteménye képekben, írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Korcsmáros Pál, 1972
21. *Krimi*, írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sajdik Ferenc, 1972
22. *A csendháborító*, írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Gugi Sándor, 1972
23. *Szép kis üzlet*, Rejtő Jenő elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Korcsmáros Pál, 1972
24. *Bécsi bolondjárás*, Jékely Zoltán regénye nyomán rajzolta Barta József*, 1973
25. *Timothy és a robot*, Edmund Cooper elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sajdik Ferenc, 1973
26. *Coquillardok kincse*, írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Dargay Attila, 1973—1974
27. *Minden jó, ha vége van*, Rejtő Jenő elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Gugi Sándor, 1974
28. *A segédrendőr és a csúf kuvasz*, Eric Knight nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Dargay Attila, 1974
29. *A perdöntő ujjenyomat*, Conan Doyle elbeszélése nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Korcsmáros Pál, 1974
30. *Az erőd*, Hernádi Gyula regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Zórád Ernő, 1974

MAGYAR KÉPES ÚJSÁG

1. *Rejtekhely az Elbán*, A. Naszibov regénye nyomán Cs. Horváth Tibor — Sebők Imre, 1964—1965
2. *Újpesti partizánok*, írta Hunyady József, rajzolta Friedrich Gábor, 1965
3. *A fenevad*, Jack London nyomán Cs. Horváth Tibor — Zórád Ernő, 1965—1966

4. *Eltűnt világ*, Conan Doyle fantasztikus regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1966—1967
5. *Ködkapitány*, I. Panov regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1968
6. *Szép Mikhál*, Jókai Mór regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Sebők Imre, 1968—1969
7. *Jaguár*, Heltai Jenő regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Zórád Ernő, 1969—1970
8. *Rákóczi hadnagya*, Barabás Tibor regénye nyomán írta Cs. Horváth Tibor, rajzolta Zórád Ernő, 1970—1971

MAGYAR SZÓ

1. Alex Raymond: *Rip Kirby*, különböző epizódok 1958 áprilisától napjainkig
2. Alex Raymond, majd Don Barry: *Flash Gordon*, különböző epizódok, 1961-től napjainkig

7 NAP

1. *A Flinstone család*, írta William Hanna, rajzolta Joseph Barbera, magyar szöveg Romhányi József, 1975—1976

ÚJ SYMPOSION

1. Kerekes László: *Szoc*, 1971, 74. szám
2. Kerekes László: *-ism*, 1971, 75. szám
3. Slavko Matković: *New Signalistic Strip*, No. 1, 1971, 80. szám
4. Slavko Matković: *New Signalistic Strip*, No. 3, 1972, 81. szám
5. Slavko Matković: *Strip*, No. 2—4, 1972, 82. szám
6. Slavko Matković: *Strip*, No. 5, 1972, 83. szám
7. Valerija & Slavko Matković: *New Strip*, No. 6, 1972, 84. szám

MEGJEGYZÉS:

Függelékünkben a hosszabb, évekig tartó képregénysorozatok címének feltüntetésekor mindig az első rész címéhez ragaszkodtunk, eltekintve attól, hogy a későbbi epizódok rendszerint más „munkacímet” kaptak, mivel a sorozat általános elnevezésére a főszereplő amúgy is rányomta bélyegét.

A *Jó Pajtás*ban közölt, A tudomány új útjai című ciklusnál a sorozat tudományos-ismeretterjesztő jellegéből kiindulva kivételesen ragaszkodtunk minden egyes rész címének közléséhez.

A nemrég indult Asterix sorozatot, mivel önálló kiadványról van szó, ezúttal nem vettük figyelembe.

* A csillaggal jelölt szerzők vajdaságiak.